

DAMIAN SITKIEWICZ

Piłsudczycy bez Piłsudskiego. Obóz Zjednoczenia Narodowego w powiecie mińskim 1937-1939

W pół roku po śmierci Józefa Piłsudskiego, a dokładnie pod koniec października 1935 r., polityczny projekt Marszałka w postaci partii politycznej – Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem został rozwiązany przez jej szefa – Walerego Sława. Struktury partii fatycznie jednak rozpadły się na skutek braku spoiwa, jakim był sam J. Piłsudski¹. Zagospodarowanie spuścizny po nim okazało się dość trudne, a główni aktorzy pretendujący do miana jego następców prowadzili między sobą ciągłą rywalizację, przeradzającą się niekiedy wręcz w zwalczanie siebie nawzajem. Tak zwani sanatorzy, czyli zwolennicy sanacji osadzili się w trzech ośrodkach władzy, które walczyły o dominację w kraju w 1935 r. i później. Na czele pierwszego z nich – obozu zamkowego – stał prezydent Ignacy Mościcki. W drugim, skupionym wokół Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, pierwsze skrzypce grał generał, później marszałek, Edward Rydz-Śmigły. Trzecią grupę tworzyli „pułkownicy” z płk. Walerym Sławkiem na czele².

Po wyborach parlamentarnych w październiku 1935 r. Walery Sławek, protestując przeciwko żądaniu prezydenta włączenia do rządu Eugeniusza Kwiatkowskiego jako wicepremiera i ministra skarbu, zrzekł się stanowiska premiera. Zastąpił go Marian Zyndram-Kościałkowski. Następnie, o czym już wspomniano, W. Sławek rozwiązał BBWR i szybko stracił stanowisko przewodniczącego Związku Legionistów Polskich na rzecz Adama Koca. Obóz pułkowników utrzymał wpływy jedynie w parlamencie do czasu nowych wyborów.

W dniu 21 lutego 1937 r. płk Adam Koc wygłosił w radio ideową deklarację nowej formacji politycznej, jaką był Obóz Zjednoczenia Narodowego. Deklaracja zawierała główne tezy programowe nowopowstałego ugrupowania politycznego, będącego zarazem obozem rządowym. Wygłoszenie deklaracji, jak i koncepcja stworzenia nowej platformy politycznej wiązała się z malejącym poparciem społeczeństwa dla rządzącej w Polsce ekipy zwolenników Józefa Piłsudskiego³. Rząd, widząc niechęć wyborców wobec będącej u władzy sanacji, zmuszony był przemycić do wspomnianej deklaracji ideowej te wszystkie zagadnienia programowe, które postulował obóz narodowy. Obóz Zjednoczenia Narodowego (OZN) nazywano również OZON-em lub obozem Konsolidacji Narodowej⁴.

1 E. Horoch, *Grupa kierownicza Obozu Zjednoczenia Narodowego Na Lubelszczyźnie*, „*Annales Universitatis Mariae-Curie-Skłodowska*”, Sectio F, Historia, vol. 54/55 (1999-2000) s. 433.

2 M. Sioma, *Koncepcja i realizacja hasła konsolidacji narodowej w latach 1936-1939. Założenia ogólne*, „*Dzieje Najnowsze*”, nr 2 (2010), s. 85-96.

3 Tenże, *Polityka Obozu Zjednoczenia Narodowego wobec wsi i chłopów w latach 1937-1939*, „*Res Historica*”, nr 35 (2013), s. 131-132.

4 Archiwum Państwowe w Warszawie oddział w Otwocku (dalej: APW O/O), Starostwo Powiatowe w Mińsku Mazowieckim 1918-1939 (dalej: SP), sygn. 177, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc luty 1937 roku, k.19.

Właściwie wszyscy członkowie organizacji piłsudczykowskich złożonych przede wszystkim z dawnych działaczy BBWR poparli powstanie nowego ugrupowania. Zresztą ruch ten był inspirowany z góry i de facto po prostu kazano członkom dawnych organizacji piłsudczykowskich poprzeć bezsprzecznie deklarację płk. A. Koca i jego ugrupowanie. Na „inspirację” płynącą z góry wskazuje chociażby treść sprawozdania sytuacyjnego starosty mińskiego z lutego 1937 r., w którym odnotowano informację o zwołanym 21 lutego 1937 r. w lokalu Klubu Organizacji Społecznych w Mińsku zjeździe organizacyjnym wiejskich działaczy prorządowych z terenu powiatu mińskiego. Co ciekawe, zarówno wspomniana deklaracja płk. A. Koca, jak i mińskie zebranie odbyły się w ten sam dzień. Świadczy to dobitnie o inspirowaniu „z góry” organizacji lokalnych w terenie, których członkowie byli wcześniej uprzedzeni o wydaniu deklaracji.

Na mińskie zebranie przybyło 26 najwybitniejszych przedstawicieli ruchu prorządowego ze sfer rolniczych z terenu powiatu. Do zebranych przemawiał poseł Stefan Dąbrowski z powiatu pułtuskiego. Prelegent oznajmił zebranych, że: „wchodzimy w nową erę pracy dla Państwa w myśl programu deklaracyjnego płk Koca”. Streściwszy ogólnie zasady deklaracji mówca wezwał zebranych, aby zorganizowali się pod sztandarem tworzącego się obozu. Na mający się odbyć 15 marca 1937 r. zjazd w Warszawie zostali wybrani delegaci w osobach: 1. Stanisława Sosińskiego, rolnika, zam. we wsi Ludwinów w gminie Jakubów, członka Wydziału Powiatowego 2. Wacława Kubasiewicza, rolnika zam. we wsi Głęboczyce w gminie Rudzianko. Na zakończenie zjazdu zebrani wysłuchali wygłoszonej przez radio deklaracji programowej płk. Koca, solidaryzując się z ramowym programem nowego obozu politycznego. Akcją organizacyjną nowotworzonego obozu kierował w powiecie Mieczysław Brekier, niegdyś kierownik struktur powiatowych BBWR, z zawodu mechanik. Po wysłuchaniu deklaracji usiłował zebrać podpisy pod depeszą, która miała zostać wysłana do płk. A. Koca. Jego działania spełzły na niczym, gdyż organizacje społeczne z Federacją Polskich Związków Obrońców Ojczyzny na czele zajęły w stosunku do osoby M. Bekiera stanowisko negatywne, a inicjatywę wysłania depestry wzięła na siebie wymieniona Federacja. Treść depestry przygotowana przez jej członków brzmiała następująco:

Pan Pułkownik Koc – Warszawa – Matejki 3. Solidaryzując się całkowicie i bez zastrzeżeń z wygłoszoną przez Pana Pułkownika deklaracją ideową, tworzącego się Obozu Konsolidacji Narodowej, niżej podpisane organizacje społeczne z pow. mińskiego, wyrażają najgorętsze pragnienie wcielenia w życie hasel, zadań i celów w deklaracji wyrażonych, oraz najgłębszą radość z zaistnienia realnych podstaw programowych, dla duchowego zespolenia wszystkich rzetelnych i twórczych sił w narodzie polskim ku podniesieniu chwały i potęgi Ojczyzny, którym to wielkim i doniosłym dziele zgłaszają swój czynny udział.

Deklaracje podpisały 43 organizacje społeczne z powiatu mińskiego (Patrz Aneks 1)⁵.

5 APW, O/O, SP, sygn. 177, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc luty 1937 roku, k. 23.

Po krótkotrwałym okresie entuzjazmu spowodowanego echem wokół deklaracji i organizowaniem obozu, nastąpiła trwająca z górą rok stagnacja w obozie Konsolidacji Narodowej. Jeszcze w marcu 1937 r. organizacja nie posiadała w terenie żadnej placówki⁶. Reprezentacja OZN na zjazd działaczy wiejskich odbywający się w Warszawie 15 marca 1937 r. była bardzo uboga – wyjechał na niego jedynie Waław Kobusiewicz, rolnik ze wsi Głębozycze w gminie Rudzienko, dawny sympatyk BBWR⁷. Działalność prowadzona w kolejnych miesiącach wypadła nader słabo. W kwietniu 1937 r. do zwolenników OZN dotarła treść przemówienia jednego z najbliższych współpracowników Adama Koca – szefa sztabu OZN płk. Jana Kowalewskiego, w którym mówił on o wydaniu przez władze OZN zakazu wstępowaniu Żydów do organizacji⁸.

W lipcu 1937 r. wybrano kierownika sektora wiejskiego organizacji, którym został zamieszkały w Osinach Feliks Kamiński, czynny działacz na polu społecznym i samorządowym. Kierownik miejski OZN w czasie lipcowego zebrania partii nie został wybrany, choć takie usiłowania miały miejsce⁹.

Organizowanie sektora wiejskiego odbywało się bardzo ospale. Feliks Kamiński zorganizował w sierpniu 1937 r. jedno zebranie osób powołanych do pracy organizacyjnej i propagandowej na odcinku wiejskim. Mimo to, OZN nie wyłonił wówczas prezydium powiatowego, a zapoczątkowane prace odkładano każdorazowo na czas późniejszy. Ta opieszałość w działalności OZN skutkowała większą aktywnością działaczy Stronnictwa Ludowego, którzy nie mając na odcinku wiejskim żadnej przeciwwagi prowadzili intensywną działalność w kierunku zorganizowania chłopów w kołach Stronnictwa Ludowego i wiejskiej organizacji młodzieżowej „Wici”¹⁰.

Wspomniane zebranie członków sektora wiejskiego odbyło się 26 sierpnia 1937 r. Feliks Kamiński zwołał mężów zaufania obozu celem omówienia dalszych prac w terenie wiejskim. Podczas trwającego półtorej godziny spotkania wyniknęło drobne nieporozumienie dotyczące przyszłego składu prezydium. W rezultacie organu tego nie wybrano, podejmując decyzję o odroczeniu prac organizacyjnych do połowy września¹¹ - zaplanowane zebranie faktycznie się odbyło. Wybrano na nim skład zarządu sektora wiejskiego OZN:

Kierownik - Feliks Kamiński w Osin (gm. Mińsk)

Z-ca kierownika - Henryk Brauliński, rolnik z Chyżyn (gm. Wielgolas)

Członek - Zygmunt Buszkowski, emeryt, zam. przy ul. Kazikowskiego 25 w Mińsku

Członek - Waław Brzozowski, emeryt, kierownik OTKiOR, zam. w Mińsku

Członek - Franciszek Czajka, rolnik z Władzina (gm. Kołbiel)

Józef Kaczorek, rolnik z Oleksianki (gm. Iwowe)

Bronisław Kozik, nauczyciel z Siennicy

6 Tamże, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc marzec 1937 roku, k. 35.

7 Tamże, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc marzec 1937 roku, k. 38.

8 J. Laptos, *Dyplomaci II RP w świetle raportów Quai d'Orsay*, Warszawa 1993, s. 272;

APW, O/O, SP, sygn. 177. Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc kwiecień 1937 rok, k. 61.; Tamże, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc maj 1937 roku, k. 82.

9 APW, O/O, SP, sygn. 177, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc lipiec 1937 roku, k. 132.

10 APW, O/O, SP, sygn. 177, Sprawozdanie starosty mińskiego ze stanu bezpieczeństwa za miesiąc sierpień 1937 roku, k. 151.

11 Tamże, Sprawozdanie starosty mińskiego ze stanu bezpieczeństwa za miesiąc sierpień 1937 roku, k. 154.

Wacław Krasiński, rolnik ze wsi Lasomin (gm. Siennica)
Stanisław Ludwiński, rolnik z Florencji (gm. Mińsk)
Władysław Łoboda, rolnik z Tymoteuszewa (gmina Jakubów)
Wincenty Łoniewski, rolnik ze wsi Stanisławów
Bolesław Łysik, rolnik z Bud Barcząckich (gmina Mińsk)
Aleksander Miklaszewski z Grodziska (gm. Kuflew)
Wacław Nalazek, rolnik z Gliniaka (gm. Mińsk)
Władysław Parobczyk, rolnik z Dębówców (gm. Jeruzal)
Anna Sobkowiczowa, nauczycielka z Mrozów
Stanisław Sowiński, rolnik z Jakubowa
Antoni Śpiewak, rolnik ze Stanisławowa
Feliks Talikowski, rolnik ze Stanisławowa
Władysław Wąsik, nauczyciel z Kałuszyna
Aleksander Wierzbowski, rejent z Mińska
Władysław Wytrykowski, rolnik ze Stanisławowa

W ww. składzie przeważali dawni działacze i sympatycy BBWR, z wyjątkiem Władysława Łobody, Bolesława Łysika, Wacława Nalazka, Władysława Parobczego, Stanisława Sosińskiego i Antoniego Śpiewaka, którzy wcześniej byli członkami dawnego PSL „Wyzwolenie” i przynależeli w 1935 r. do „secesji” Stronnictwa Ludowego. Mimo powołania komitetu wiejskiego, działalność OZN była nadal bardzo słaba¹².

Na jesieni 1937 r. członkowie organizacji zamierzali powziąć decyzję o utworzeniu komitetów gminnych i lokalnych¹³. Społeczność powiatu była zmęczona sytuacją polityczną w kraju w związku z czym jej przedstawiciele nie chcieli angażować się w prace ugrupowań politycznych, w tym również w pracę Obozu Zjednoczenia Narodowego. Mimo to, plan OZN zakładał pozyskanie do pracy politycznej osób z ośrodków miejskich – Mińska i Kałuszyna. Panował wówczas jednak pewien rozdźwięk między wsią, a miastem. Mógł się on przyczynić do fiaska całej koncepcji. Tę niekorzystną tendencję potęgowały brak odpowiednio wyrobionych społecznie, politycznie i gospodarczo ludzi w OZN. Rywalizację toczono przede wszystkim ze Stronnictwem Ludowym, w którego szeregi wkraść się marazm, ale starosta powiatowy miński oceniał również działalność członków OZN jako mierną i nieudolną. Sugerował, iż członkowie obozu powinni otrzymywać pomoc z zewnątrz, dzięki czemu mogliby rozwinąć ożywione działania i „przystąpić do prac terenowych”¹⁴. Przedstawiciele partii niewiele zmienili w swoim podejściu do sprawy. W sprawozdaniu sytuacyjnym starosty mińskiego za grudzień 1937 r. czytamy:

Mimo nadzwyczajnej koniunktury politycznej, jaka się wytworzyła na terenie powiatu z powodu załamania się Stronnictwa Ludowego – Obóz Zjednoczenia Narodowego w dalszym ciągu nie prowadzi żadnej akcji w terenie. Powodem tego stanu rzeczy

12 APW, O/O, SE sygn. 177, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc wrzesień 1937 roku, k. 181.

13 Tamże, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc wrzesień 1937 roku, k. 202.

14 APW, O/O, SE sygn. 177, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc listopad 1937 r. , k. 230.

jest brak odpowiednich ludzi politycznie wyrobionych, którzyby mogli ze znajomością rzeczy przystąpić do prac terenowych. Miejscowi przedstawiciele OZN otwarcie przyznają się do tego, że nie mają odpowiednich ludzi i że mają utrudniony dostęp do wsi. Stan ten winien bezwzględnie ulec zmianie, a datoby się to skuteczniej jedynie przez przysyłanie ludzi z zewnątrz. Działalność OZN w dalszym ciągu jest minimalna i jedynie opiera się na przyjmowaniu deklaracji od chętnych do wstąpienia do tej organizacji. Akcja ta rozwija się przede wszystkim w Mińsku Mazowieckim, natomiast jeśli chodzi o teren wiejski akcja OZN utknęła w martwym punkcie. Wyjątkiem z sytuacji może być jedynie zainteresowanie się organizacją OZN w powiecie z zewnątrz¹⁵.

Przełom 1937 i 1938 r. nie przyniósł zasadniczych zmian w funkcjonowaniu obozu – w dalszym ciągu nie rozpoczęto żadnej planowej akcji w terenie. Bierność charakteryzowała kierownika Rady Obwodowej, Feliksa Kamińskiego, jak i pozostałych jej członków nie mogących zorganizować pracy propagandowej we wsiach. Nadal jedyna aktywność, na jaką zdobyli się członkowie Rady to wręczanie deklaracji członkowskich. W owym czasie również nie napływali do OZN ludzie energiczni i wpływowi, jak i „ideowo wyrobieni”. Ci zaś, którzy byli wcześniej zaangażowani w działalność BBWR, mieli bardzo utrudnione zadanie w terenie, gdyż nie budzili zaufania lokalnej społeczności. Pozostałe stronnictwa polityczne były w tamtym czasie organizacyjne słabe, a ich aktywność nieskoordynowana. Mimo korzystnych warunków, działacze OZN pozostawali bierni¹⁶. W sprawozdaniu sytuacyjnym za luty 1938 r. starosta powiatowy pisał wręcz o bezczynności członków ugrupowania¹⁷.

W marcu 1938 r. działania członków przybrały na sile. Rada Obwodowa (powiatowa) OZN powołała do życia szereg Rad Oddziałowych (gminnych). Główny zrząd działalności ograniczał się jednak tylko do wyznaczenia kierowników tych oddziałów. Kierowników Rad Oddziałów powołano w następujących gminach:

1. Mińsk Mazowiecki, kierownik Jan Ludomir Łupiński, kierownik gimnazjum.
2. Kałuszyn, kierownik Waclaw Strogulski, urzędnik Zarządu Miejskiego w Kałuszynie.
3. Gmina Mińsk, kierownik Stanisław Nowak, rolnik.
4. Gmina Ceglów, Ignacy Maciejewski, sołtys.
5. Gmina Kuflew, Stanisław Ciąćka, nauczyciel.
6. Gmina Chróścice, Zygmunt Krauze, rolnik.
7. Gmina Jeruzal, Stanisław Niedziałek, rolnik.
8. Gmina Iwowe, Franciszek Wzorek, nauczyciel.
9. Gmina Wielgolas, Stanisław Brauliński, wójt.
10. Gmina Rudzienko, Michał Janczewski, felczer.
11. Gmina Jakubów, Władysław Łoboda, rolnik.
12. Gmina Ładzyń, Jan Wieczorek, rolnik.
13. Gmina Czarnogłów, Paweł Rybiński, rolnik.

15 APW, O/O, SP, sygn. 177, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc grudzień 1937 roku, k. 256 i 258.

16 APW, O/O, SP, sygn. 178, Sprawozdanie starosty mińskiego z ruchu politycznego za miesiąc styczeń 1938 r., k. 5.

17 Tamże, Sprawozdanie starosty mińskiego z ruchu politycznego za miesiąc styczeń 1938 r., k. 28.

W powiatowej strukturze partii władzę sprawowali członkowie Rady Obwodowej OZN, która została podzielona na następujące sekcje:

- rolniczo-spółdzielczą, z kierownikiem Władysławem Łobodą z Tymoteuszewa w gminie Jakubów
- oświatową, z kierownikiem Bronisławem Kozikiem, nauczycielem z Siennicy
- samorządową, z kierownikiem Stanisławem Ludwińskim, rolnikiem ze wsi Florencja w gminie Mińsk, przedstawicielem średniej własności
- rzemieślniczą, z kierownikiem Zygmuntem Buszkowskim, emerytem zamieszkałym w Mińsku Mazowieckim
- organizacyjno-propagandową, z kierownikiem Stanisławem Braulińskim, wójtem Wielgolasu zamieszkałym w tejże gminie.

W skład zarządu prezydium Rady Obwodowej OZN weszły następujące osoby: przewodniczący - Feliks Kamiński, rolnik z Osin w gminie Mińsk; sekretarz - Władysław Litwin, chorąży w stanie spoczynku, legionista z Mińska Mazowieckiego; skarbnik - Zygmunta Buszkowski, emeryt z Mińska Mazowieckiego, który równocześnie zastępował „na odcinku Mińska Mazowieckiego” przewodniczącego Feliksa Kamińskiego.

Na zewnątrz prowadzono nadal dość słabą działalność. W dodatku aktywność przejawiał jedynie Oddział Miejski OZN w Mińsku Mazowieckim. Dnia 18 marca 1938 r. z jego inicjatywy zorganizowano manifestację przeciwko Litwie. Jej przebieg był następujący. O godzinie 19. na rynku w Mińsku Mazowieckim zebrały się organizacje społeczne oraz blisko 3 tysiące osób, które po krótkim przemówieniu ruszyły pochodem przez ulice miasta do starostwa, gdzie kierownik Rady Oddziału OZN odczytał rezolucję następującej treści:

Poruszeni do głębi niezwykłymi wydarzeniami, jakie ostatnio mają miejsce na granicy polsko-litewskiej, objawami bezprawia i prowokatorstwa ze strony naszego sąsiada, jak również niehumanitarnym postępowaniem z Polakami mieszkającymi na Litwie, zebrani na wiecu w dniu 18 marca 1938 r. w liczbie około 4 tysięcy osób z inicjatywy Rady Oddziałowej z Mińska Mazowieckiego prosimy: 1. O ukrócenie buty państwka, które nie dorosło do roli samodzielnego tworu politycznego i jest niezdolne do współpracy z sąsiadami 2. O pełną satysfakcję za popełnione gwałty i wymierzenie sprawiedliwej kary historycznej 3. O nieustępliwą postawę Rządu do tego zagadnienia, aby w przyszłości podobne incydenty nie miały miejsca i aby sąsiedzi wiedzieli, że nas bezkarnie szarpać nie wolno. My, Obywatele Mińska Mazowieckiego, wobec powyższych faktów i wyjątkowej sytuacji międzynarodowej, występujemy jako grupa jednolita i zwarta czując, że zgodni jesteśmy z głosem całego narodu, a słowa swoje gotowi jesteśmy poprzeć natychmiast czynem, stając pod rozkazami Naczelnego Wodza Marszałka Śmigłego-Rydza¹⁸.

Powyższą rezolucję, podpisaną przez przedstawicieli wszystkich organizacji społecznych na terenie Mińska Mazowieckiego, przekazano w drodze telegraficznej Mar-

18 APW, O/O, sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc marzec 1938 roku, k. 53, k. 55-56.

szałkowi Edwardowi Rydzowi-Śmigłemu do Warszawy. Rezolucję przesłał starosta za pośrednictwem wojewody pismem z 25 marca 1938 r. oznaczonym symbolem L.P/19/38¹⁹.

Kolejny miesiąc nie przyniósł oczekiwanego w łonie ugrupowania przełomu. Pomimo powołania struktur partyjnych, obóz nadal funkcjonował mizernie. W kwietniu 1938 r. miało miejsce tylko jedno zebranie - 24 dnia tego miesiąca staraniem Rady Obwodowej OZN odbył się odczyt *Walka z komunizmem* wygłoszony przez b. posła Antoniego Langerę z Warszawy. Publikę stanowiło blisko 250 słuchaczy. Prelegent scharakteryzował życie ówczesnej Rosji Sowieckiej, piętnując w najostrzejszych słowach taktykę i działania Kominternu, dążącego za wszelką cenę do wywołania krwawej rewolucji światowej. Wedle prelegenta jedynym sposobem walki Polaków z komunizmem było zjednoczenie się narodu pod jednym hasłem i jednym sztandarem²⁰.

Działalność członków OZN na terenie powiatu mińskiego na przełomie zimy i wiosny 1938 r. nadal pozostawiała wiele do życzenia. W dalszym ciągu nie wykorzystano nadarzającej się sposobności do zdyskontowania wypadków w obszarze polityki wewnętrznej i międzynarodowej na swoją korzyść. Ponadto lokalni politycy OZN pracowali ospale i nie potrafili nadać atrakcyjności głoszonym przez siebie hasłom. W konsekwencji, prowadziło to do spadku zainteresowania społeczeństwa politykę OZN. Mimo dość licznie wysyłanych zaproszeń na zebrania i zjazdy obozu, niewiele osób przybyło. Frekwencja na zebraniach miała więc wybitną tendencję do spadku. Starosta powiatowy miński oceniał w sprawozdaniu sytuacyjnym za marzec 1938 r., że OZN nie przedstawiała większej siły²¹.

W kolejnych miesiącach członkowie ugrupowania z niecierpliwością oczekiwali zapowiedzianych od dłuższego czasu zmian personalnych²². Dopiero w maju 1938 r. jednak do nich przystąpiono. Kierownictwo Rady Obwodowej objął Józef Sylwestrowicz, nauczyciel z Mińska Mazowieckiego. W opinii starosty: „był to człowiek spokojny, zrównoważony, posiadający dużą popularność, tak wśród nauczycielstwa jako też i społeczeństwa, jednak może za mało energiczny w pracach społecznych”²³.

Sylwestrowicz przystąpił prędko do montowania składu Rady Obwodowej, zorganizował również konferencję z przedstawicielami społeczeństwa. Pod koniec maja prace nad powołaniem organu w nowym składzie były już na ukończeniu. Ponadto pod koniec maja 1938 r. z inicjatywy J. Sylwestrowicza został urządzony odczyt Ignacego Redlickiego z Warszawy, wiceprzewodniczącego Warszawskiego Okręgu OZN, pod tytułem *Ku czemu Polska idzie*. Prelegent scharakteryzował życie polityczne w Państwie omawiając zarazem ideologię Obozu Zjednoczenia Narodowego. Szacowano, iż na odczycie było około 100 osób. W dodatku na spotkanie przybyli przedstawiciele organizacji opozycyjnych²⁴.

19 Tamże, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc marzec 1938 roku, k. 53, k. 55-56.

20 APW, O/O, sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc kwiecień 1938 roku, k. 86.

21 Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej: APW), Urząd Wojewódzki Warszawski 1918-1939 (dalej: UWW), sygn. 109,

Sprawozdanie sytuacyjne Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego nr 3 z ruchu politycznego za miesiąc marzec 1938 roku, k. 39.

22 APW, O/O, sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc kwiecień 1938 roku, k. 86.

23 APW, O/O, SP sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc kwiecień 1938 roku, k. 86.

24 APW, O/O, SP sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc maj 1938 roku, k. 121.

„Wymiana personalna” w partii nastąpiła w czerwcu 1938 r. Zmiany dotyczyły w głównej mierze członków Rady Obwodowej. W składzie prezydium znalazły się następujące osoby: przewodniczący – Józef Sylwestrowicz, nauczyciel z Mińska Mazowieckiego, zamieszkały przy ul. Wielkopolskiej 6; wiceprzewodniczący ds. miejskich – Jan Łupiński, dyr. gimnazjum, zamieszkały przy ul. Warszawskiej 38 w Mińsku Mazowieckim; wiceprzewodniczący ds. wiejskich – Feliks Kamiński, rolnik z Osin; sekretarz – Władysław Litwin, zam. w Mińsku Mazowieckim przy ul. Nadrzecznej; kierownik spraw ruchu zawodowo-gospodarczego – Henryk Brauliński, rolnik i nauczyciel ze wsi Chyżyny w gminie Wielgolas, kierownik spraw ruchu młodzieżowego – mgr Stanisław Ciąćka, nauczyciel z Mrozów. Poza członkami prezydium w Radzie Obwodowej znalazły się również następujące osoby: Konstanty Buksowicz, ziemianin z Olesianki w gminie Iwowe; Zygmunt Buszkowski, magazynier z fabryki z Mińska, zamieszkały przy ul. Kazikowskiego 25; Roman Chrzanowski, magazynier z fabryki w Mińsku Mazowieckim, ul. Kościuszki 14; Józefa Fiałkowska, nauczycielka ze wsi Dębe Wielkie; Józef Lech, rolnik, sołtys z Mrozów; Antoni Leszczyński, rolnik, radny gminny ze wsi Przedewsie w gminie Jakubów; Maria Lewandowska, radna miejska z Mińska Mazowieckiego zam. przy ul. Polowej; Kazimierz Mroziński, handlowiec z Latowicza; Stanisław Raciborski, naczelnik Urzędu Skarbowego, zamieszkały w Mińsku Mazowieckim przy ul. Błonie 14; Roman Stankiewicz, rzemieślnik i starszy cechu Mińsk Mazowiecki, zam. przy Okrzei 38; Antoni Śpiewak, wójt ze Stanisławowa; Stanisław Turowski, kierownik szkoły w Mińsku Mazowieckim, zamieszkały przy ul. Błonie 8; Adam Jan Dżyczyn, felczer i weterynarz z Mińska Mazowieckiego, zamieszkały przy Siennickiej 35; Wacław Zwoliński, sekretarz w gminie, Prezes Związku Pracowników Samorządu Terytorialnego, zamieszkały w Wielgolesie.

Na zebraniu powołano także przedstawicieli następujących oddziałów:

1. Miasto Mińsk Mazowiecki, Jan Ludomir Łupiński, dyrektor gimnazjum w Mińsku, zamieszkały przy ul. Warszawskiej 38.
2. Miasto Kałuszyn - Wacław Stargulski, urzędnik w magistracie miasta Kałuszyna.
3. Chróścice - Zygmunt Krauze, rolnik ze wsi Kazimierzów w gminie Chróścice.
4. Iwowe - Bolesław Wrzosek, kierownik szkoły w Oleksiance.
5. Jakubów - Władysław Łoboda, rolnik ze wsi Tymoteuszew w gminie Jakubów.
6. Jeruzal - Franciszek Reda, kierownik szkoły powszechnej w Jeruzalu.
7. Kuflew - Stanisław Ciąćka, nauczyciel.
8. Latowicz - Bolesław Konderski z Latowicza.
9. Rudzienko - Michał Janczewski, felczer z Mrozów.
10. Siennica - Aleksander Duszczyk, wójt z Siennicy.
11. Wielgolas - Stanisław Brauliński, rolnik²⁵.

Pomimo zmian personalnych kolejne miesiące nadal nie przyniosły oczekiwanego ożywienia działalności. Wydawało się, że reorganizacja Rady Obwodowej OZN przyczyni się do wzrostu aktywności jego członków, tym bardziej, iż składała się z lu-

25 APW, O/O, SP, sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc czerwiec 1938 roku, k. 143- 144.

dzi, którzy wcześniej wyróżnili się pracą społeczną w powiecie mińskim. Mimo ta aktywność ugrupowania wypadła dość słabo. Sami działacze tłumaczyli taki stan rzeczy okresem ferii letnich oraz zniwami. W lipcu 1938 r. działania organizacyjne wszczął Związek Młodej Polski (ZWM), będący młodzieżówką OZN. Jego działacze zamierzali uruchomić oddziały w Mińsku Mazowieckim, Kałuszynie i Cegłowie²⁶.

Na czas letni przypadało rokrocznie „Święto Żołnierza”, mające miejsce w dniu 15 sierpnia. Tegoż dnia w 1938 r. aktywiści mińskiego oddziału OZN wzięli udział w uroczystościach. O godzinie 10 odbyło się w kościele parafialnym w Mińsku Mazowieckim uroczyste nabożeństwo z udziałem pocztów sztandarowych organizacji społecznych, żołnierzy 7. Pułku Ułanów i rzesze publiczności. Po nabożeństwie organizacje społeczne ze sztandarami, wojsko oraz publiczność, łącznie około 2 tysiące osób zgromadziło się na rynku w Mińsku Mazowieckim, gdzie okolicznościowe przemówienie wygłosił przybyły z Warszawy poseł OZN Eugeniusz Jurkowski. Mówca nakreślił krótko historię wojny 1920 roku, zaznaczając dobitnie, że tylko zjednoczenie całego narodu pod wodzą Marszałka Piłsudskiego mogło doprowadzić do świetnego zwycięstwa oręża polskiego. Następnie prezes miejskiego mińskiego oddziału OZN Jan Ludomir Łupiński odczytał zebranym rezolucję następującej treści:

Jednocząc się z całym narodem w dniu Świętego Oręża Polskiego, święta żołnierza, myślą sięgamy ku wiekowym Bohaterskim chwilom naszej zwycięskiej chwały zbiorowej – w dniach sierpnia 1920 roku. Dziś, w 18. rocznicę – odparcia zagrożającej Polsce i świata cywilizowanemu nawały bolszewickiej, w rocznicę wysiłku zjednoczenia całego narodu sięgamy myślą ku wszystkim braciom naszym, gdzie bije myśl i serce polskie i ostrzeżenie wrogom naszym, którzyby wolności i potęgę Rzeczypospolitej stanąć chcieli na drodze. W szczególności pamiętam dziś o braciach naszych zza Olzy, oderwanych nam od Macierzy przez chytrość Czechów, nie tylko współdziałali wówczas z wrogą potęgą, ale też wykorzystali ciężkie i trudne chwile, w jakich się Polska znalazła i zagarnęli rdzennie polski Śląsk Cieszyński za Olzą. Sięgamy myśl ku braciom tym, którzy i dziś, z większą niż kiedykolwiek wściekłością gnębieni są w swych prawach, w swych najświętszych polskich uczuciach.

Dalej Łupiński dodawał:

Posyłamy braciom z zza Olzy braterskie nasze słowa otuchy i wiary wytrwania, wiary w siły nasze, w siły całego Narodu. Niech wiedzą bracia nasi, że za nimi stoi cała Polska z całą potęgą 30-milionego Narodu, niech wiedzą, że ziemia polska polską będzie i polską zostanie.

Z ust polityków OZN padły nawet słowa o prześladowaniach Polaków na Śląsku Cieszyńskim i o przyznaniu autonomii terytorialnej dla Polaków²⁷.

26 APW, O/O, sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc lipiec 1938 roku, k. 168, 170.

27 Wedle starosty mińskiego uroczystość „Święta Żołnierza” w Mińsku Mazowieckim mogła wypaść o wiele wspanialej, gdyby równocześnie nie odbywały się obchody „Święta Żołnierza”, połączonego z otwarciem pomnika ku czci poległych

Pod koniec sierpnia 1938 r. Rada Obwodowa OZN przystąpiła do wstępnych prac organizacyjnych w terenie. Dnia 31 sierpnia miało miejsce małe zebranie Rady Obwodowej, na której byli obecni przedstawiciele centrali OZN z dr Nowackim, kierownikiem sekretariatu wojewódzkiego organizacji, kpt. Gawrońskim oraz Markowskim, kierownikiem propagandy sekretariatu wojewódzkiego. Po zagajaniu zebrania przez prezesa Rady Obwodowej Józefa Sylwestrowicza, który podkreślał konieczność jak najszybszego zmontowania struktur terenowych OZN, referenci przedstawili sprawozdania z działalności w poszczególnych gminach w powiecie. Ze złożonych wówczas dokumentów wynikało, że prowadzona dotychczas praca w terenie nie była skuteczniejsza należycie i stała de facto w martwym punkcie. Najbardziej zaawansowane prace podjął miejski miński oddział OZN. Po złożeniu sprawozdań przedstawiciele oddziałów głos zabrał kierownik propagandy Markowski, który po wygłoszeniu dłuższego przemówienia omówił sprawy organizacyjne, a także zwrócił się za apelem, aby członkowie Rady Obwodowej OZN przystąpili do wyętej pracy. Planowano wyszukać odpowiednich ludzi na wsiach, którzy będą zakładać koła wiejskie OZN. Następnie członkowie kół wiejskich winni przystąpić niezwłocznie do zorganizowania zebrań gminnych celem utworzenia oddziałów. Referent zaapelował do zebranych, aby zapoznali się z uchwałami Rady Naczelnej OZN z maja i sierpnia 1938 r. Jeden z najważniejszych celów OZN wiązał się z wyborami samorządowymi. Zamierzano wprowadzić zaufanych ludzi do samorządu. Członkowie ugrupowania uważali, że miało to związek z kwestią obronności Państwa.

Referent zapowiedział również, że we wrześniu 1938 r. zostanie w Mińsku Mazowieckim zorganizowany kurs samorządowy, na który członkowie Rady powinni wydelegować co najmniej po dwóch członków z każdej komórki gminnej. W dyskusji, która się wywiązała po jego przemówieniu, podniesiono sprawę panujących wówczas nastrojów na wsi, takich jak ogólna apatia, marazm oraz niechęć do wszelkiej pracy politycznej, czego skutkiem było - jak ocenił referent - „obecne położenie wsi polskiej, oraz jej zubożenie przez niskie ceny ziemiopłodów, w pierwszym rzędzie zboża”.

Wieczorem tego samego dnia, czyli 31 sierpnia 1938 r. z udziałem wspomnianych już delegatów z Warszawy odbyło się zebranie oddziału OZN w Mińsku Mazowieckim, na które przybyło blisko 60 osób. Sprawozdanie z działalności oddziału przedstawił przewodniczący miejskich struktur mińskiej organizacji OZN, Jan Ludwik Łupiński, dyrektor gimnazjum. Omówiono konieczność intensywnej pracy organizacyjnej oraz planach wyszukiwania odpowiednich ludzi do pracy w terenie²⁸.

Z początkiem września 1939 r. politycy OZN ruszyli na wieś, gdzie miały odbywać się zebrania i odczyty. Dość dobrze, z punktu widzenia propagandowego, przedstawiała się sprawa zwrotu ziem zaolziańskich w Polsce, którą wykorzystywali w swoich przemowach lokalni aktywiści OZN. Ich działalność określano nadal jako dość słabą. Dnia 25 września 1938 r. w Dobrem w gminie Rudzienko w lokalu zarządu gminy sta-

w walkach 1914-1920 w Stanisławowie dokąd wyjechało kilka organizacji społecznych oraz mnóstwo publiczności z Mińska Mazowieckiego. Zob.: APW O/O, SP, sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc sierpień 1938 r, k. 197-198.

28 APW O/O, SP sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc sierpień 1938 r, k. 197-198.

raniem miejscowego działacza OZN, Michała Janczewskiego, felczera zamieszkałego w osadzie Dobrze – odbyło się zebranie OZN. Przemawiał Józef Sylwestrowicz, który dokładnie i drobiazgowo omówił deklarację płk. Koca oraz jej idee. Następnie poruszono sprawę wyborów do ciał ustawodawczych, zachęcając do czynnego uczestnictwa w nich. Poruszono również sprawę Śląska Zaolziańskiego, wobec której zebrani uchwalili okolicznościową rezolucję. Liczbę obecnych szacowano na około 60 osób. Również 25 września odbyło się zebranie organizacyjne w lokalu zarządu gminy Pustelnik w gminie Dębe Wielkie. Przemawiali Zygmunt Buszkowski z Mińska Mazowieckiego i Stanisław Brauliński ze wsi Chyżyny w gminie Wielgolas, zachęcając rolników do organizowania się w OZN. Spośród zebranych, 26 osób zapisało się do OZN, po czym wybrano zarząd gminny OZN w Pustelniku w następującym składzie: przewodniczący Gabriel Makedoński, właściciel majątku Zawiesiuchy w gminie Dębe Wielkie; kierownik propagandy – Władysław Cudny - kierownik szkoły powszechnej w Pustelniku, a także: Stanisław Nasierowski, sekretarz gminy Dębe Wielkie oraz Teodor Florowski (lub Elorowski), rolnik, zamieszkały we wsi Choiny w gminie Dębe Wielkie.

W związku z sytuacją międzynarodową i akcją Polski na rzecz powrotu Śląska Zaolziańskiego do Macierzy, OZN urządził dwa zgromadzenia publiczne. Pierwsze z nich odbyło się 21 września 1938 r. w Mińsku Mazowieckim, drugie w dniu 25 września 1938 r. w Kałuszynie. Zgromadzenia te miały bardzo uroczysty charakter. Poza tym przybyła na nie dość pokaźna publika²⁹.

Kolejne tygodnie przyniosły wzmoczoną aktywność członków partii, którzy przygotowywali się do listopadowych wyborów. W październiku rozpoczęto akcję w terenie polegającą nie tylko na organizowaniu zebrań i zgromadzeń, ale także na kolportażu druków i odezw wzywających społeczeństwo do wzięcia udziału w wyborach. Dzięki tej akcji część nieświadomych wyborców, szczególnie ze wsi, zaczęła się interesować sprawą wyborów do Izb Ustawodawczych oraz kwestią doboru odpowiednich kandydatów na posłów. OZN powołał Powiatowy Komitet Wyborczy oraz gminne komitety wyborcze, które organizowały zebrania i zajęły się kolportażem bibuły w terenie³⁰.

Na grudzień 1938 r. przypadły rozmowy przedstawicieli OZN z pracownikami samorządu terytorialnego. Ustalano listy kandydatów do rad gromadzkich oraz listy delegatur gromadzkich. W wyborach do rad gromadzkich i delegatur gromadzkich OZN uzyskał 7% poparcia w powiecie, ale przy obliczaniu wyniku w podanym odsetku uwzględniono jedynie członków OZN posiadających legitymację partyjną. Poza 7%, kandydujących sympatyków ugrupowania zamieszczono również w grupie „Bezpartyjni Prorządowi”. Wobec tego, jak sugerował starosta miński w sprawozdaniu sytuacyjnym za grudzień 1938 r., faktyczne poparcie dla OZN oscyloowało wokół 20 punktów procentowych³¹.

Dokumentacja na temat mińskich struktur Obozu Zjednoczenia Narodowego jest dosyć uboga. Dysponujemy właściwie jedynie sprawozdaniami starosty powiatowego mińskiego z lat 1937 i 1938. Dla roku 1939 r. taka dokumentacja się nie zachowała.

29 APW, O/O, SP, sygn. 178, Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego za miesiąc wrzesień 1938 r., k. 220 i 222.

30 APW, O/O, SP, sygn. 178, Sprawozdanie z ruchu politycznego za miesiąc październik 1938 roku, k. 238, 240-241.

31 APW, O/O, SP, sygn. 178, Sprawozdanie z ruchu politycznego za miesiąc grudzień 1938 roku, k. 282, 284.

wała. Informacje na temat działalności mińskiej, lecz bardzo skromne, można znaleźć również w sprawozdaniach sytuacyjnych wojewody warszawskiego z lat 1937-1939. Wiedza o ostatnim okresie funkcjonowania – w 1939 r. jest dość skąpa, niemniej OZN również przejawiał wówczas aktywność.

Z dokumentacji wynika, choć nie wprost, że miński OZN przeszedł na początku 1939 r. jakąś formę reorganizacji struktur. Sprawozdawca nie sprecyzował tego dokładnie, informując jedynie, że obóz wykazywał „dość dużą aktywność zebraniową”, a jego członkowie prowadzili kursy specjalne dla radnych i delegatów gromadzkich. Ponadto w lutym 1939 r. po raz pierwszy na terenie województwa warszawskiego pojawiło się hasło bojkotu handlu żydowskiego³². Działalność nieco się ożywiła. Na terenie województwa warszawskiego OZN zorganizował wiele spotkań.

Na terenie powiatu mińskiego dużą aktywnością wykazali się członkowie pro rządowego Związku Młodej Polski (ZMP), młodzieżówki ozonowej. Aktywiści z ruchu młodzieżowego prowadzili intensywną kampanię antyniemiecką, która w niektórych miejscowościach, na przykład w Sierpcu, doprowadziła do zakłócenia spokoju i porządku publicznego. Z kolei 12 lutego 1939 r. w Mińsku Mazowieckim działacze młodzieżowi zwołali zgromadzenie, w którym wzięło udział blisko 220 osób, w tym, co paradoksalne, duży odsetek członków i sympatyków Kompartii. Zgromadzenie otworzył kierownik obwodu OZN Marian Ruta, zamieszkały w Mińsku Mazowieckim. Następnie przemówienie wygłosił mieszkający w Warszawie Euzebiusz Wasiński. Scharakteryzował on ideologię OZN i zadania młodego pokolenia zorganizowanego w ZMP. Według prelegenta zadanie młodego pokolenia polegało na gruntownej rozbudowie Polski mocarstwowej. Część przemówienia została poświęcona sprawie żydowskiej. Wedle referenta, Żydzi jako element dla państwa obojętny, a nawet szkodliwy, nie mogli w żaden sposób „pomieścić się” w ramach państwowości polskiej. Dodał on także:

[...] kwestia planowej i systematycznej emigracji Żydów z Polski powinna być należycie oceniana i wprowadzana w życie. Najbliższym zadaniem, jeżeli chodzi o kwestię żydowską winno być dążenie wszystkich Polaków do odebrania Żydom tych placówek, które pozostają obecnie w rękach żydowskich i które przyczyniają się do gromadzenia i powiększania kapitałów przez Żydów. Placówkami tymi były: przemysł, handel i rzemiosło³³.

Po przemówieniu przewodniczący zgromadzenia otworzył dyskusję, w której głos zabierali przede wszystkim przedstawiciele ruchu komunistycznego. Dyskutowano w pierwszym rzędzie na temat spraw ustrojowych państwa, kwestii bezrobocia oraz sprawy robotniczej w Polsce. W ocenie sprawozdawcy:

32 APW, UWW, sygn. 111, Sprawozdanie Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego z ruchu społeczno-politycznego za miesiąc luty 1939 r., k. 2.

33 APW, UWW, sygn. 111, Sprawozdanie Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego z ruchu społeczno-politycznego za miesiąc luty 1939 r., k. 4; tamże, sygn. 110, Sprawozdanie sytuacyjne nr 2 z ruchu politycznego za miesiąc luty 1939 r., k. 98-99.

Na wszystkie zadawane pytania w powyższych kwestiach prelegent w sposób rzeczowy i taktowny odpowiedział interpelantom tak, że zgromadzeni w dość dużym procencie przedstawiciele PPS i komuny musieli pogodzić się z argumentami prelegenta. Przemówienie prelegenta zrobiło jak najlepsze wrażenie na słuchaczach. Na zakończenie odśpiewano „Jeszcze Polska nie zginęła”³⁴.

Ostatnia wiadomość dotycząca mińskiego OZN, jaka jest dostępna w dokumentacji archiwalnej, pochodzi z marca 1939 r. Wówczas dla usprawnienia swojej działalności w terenie członkowie mińskiego OZN stworzyli specjalny dział propagandowy przy Radzie Powiatowej. Podzielono go na trzy referaty:

1) organizacyjny, którego zadaniem było przygotowywanie materiałów dla akcji propagandowej w terenie oraz dobór mężów zaufania w miejscowościach, gdzie wskutek istnienia innych partii politycznych wpływy OZN były zbyt nikłe.

2) prasowy, którego zadaniem było informowanie w prasie o przejawach życia gospodarczego i kulturalnego powiatu.

3) ideowo-polityczny, którego działalność miała docierać do środowisk politycznych niezaangażowanych³⁵.

Warto dodać, iż członkowie OZN potrafili prowadzić agresywną politykę w stosunku do osób lub ugrupowań prezentujących inne przekonania polityczne, szczególnie wobec Narodowej Demokracji i Stronnictwa Ludowego. Na przykład w dniu 20 lipca 1937 r. na wniosek członków OZN aresztowano Stanisława Kasperlika, działacza ludowego z Kołbieli. Został aresztowany tylko za to, iż w dniu 4 lipca 1937 roku na zebraniu publicznym wznosił okrzyki przeciwko obozowi płk. Adama Koca, agitując za ruchem ludowym. S. Kasperlik krzyczał: „Niech żyje Rząd Ludowy z Wincentym Witosem na czele”³⁶.

Struktury OZN w Mińsku działały dość słabo i opieszale. Organizacja nie powstała oddolnie, ale z inspiracji ośrodka kierowniczego w Warszawie. Pomysł stworzenia OZN miał na celu zatrzeć negatywne wrażenie opinii publicznej, zmęczonej autorytarnymi rządami BBWR. Piłsudczycy widząc rosnącą popularność ruchu narodowego rozpoczęli upodabnianie programu do ugrupowań tej właśnie proveniencji. Odwoływano się do idei silnego narodu, antykomunizmu, mocarstwowości i silnej Polski. W programie partii pojawiły się także elementy antyżydowskie. Na terenie powiatu mińskiego organizacja była słaba. Członkowie nie potrafili stworzyć sprawnych struktur. Działacze byli bierni. Niemniej dzięki niniejszemu artykułowi udało się zdekodować ważne postacie związane z tym ruchem na terenie powiatu mińskiego. Wielu z nich znamy z opisywanej już wielokrotnie historii Mińska. Nie wiedzieliśmy jednak, że działali w tym ruchu. Takim przykładem mogą być Józef Sylwestrowicz i Stanisław Ciąćka, prezesi i niezwykle aktywni członkowie TPMM w latach 60 i 70. XX wieku, a także Jan Ludomir Łupiński, dyrektor gimnazjum miejskiego i Zygmunt Rogacki, w latach 1943-1944 szef mińskich struktur kontrwywiadu Armii Krajowej.

34 APW, UWW, sygn. 111, Sprawozdanie Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego z ruchu społeczno-politycznego za miesiąc luty 1939 r., k. 4; tamże, sygn. 110, Sprawozdanie sytuacyjne nr 2 z ruchu politycznego za miesiąc luty 1939 r., k. 98-99.

35 APW, UWW, sygn. 110, Sprawozdanie sytuacyjne nr 2 z ruchu politycznego za miesiąc marzec 1939 r., k. 127.

36 APW, O/O, SP, sygn. 177, Sprawozdanie ze stanu bezpieczeństwa w miesiącu lipcu 1937 roku, k. 148.

ANEKS 1. Organizacje społeczne z ternu powiatu mińskiego, które podpisały deklarację ideową płk Adama Koca z 21 lutego 1937 roku

1. Powiatowa Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny.
2. Oddział Związku Legionistów w Mińsku Mazowieckim.
3. Koło Powiatowe Związku Peowiaków.
4. Koło Związku Oficerów Rezerwy.
5. Koło Ogólne Związku Podoficerów Rezerwy.
6. Koło Związku Inwalidów Wojennych.
7. Koło Rezerwistów.
8. Rada Powiatowa Rodziny Rezerwistów.
9. Związek Rezerwistów Koło Mińsk Mazowiecki.
10. Cech Kowali w Mińsku Mazowieckim.
11. Cech szewców w Mińsku Mazowieckim.
12. Cech Wędliniarzy.
13. Chrześcijański Związek Szewców Chałupników w Mińsku Mazowieckim.
14. Kasa Stefczyka w Mińsku Mazowieckim.
15. Katolickie Stowarzyszenie Kobiet „Caritas” w Mińsku Mazowieckim.
16. Klub Organizacji Społecznych w Mińsku Mazowieckim.
17. Kolejowe Przynsposobienie Wojskowe w Mińsku Mazowieckim.
18. Koło Przyjaciół Harcerstwa Polskiego w Mińsku Mazowieckim.
19. Liga Morska i Kolonialna w Mińsku Mazowieckim.
20. Liga Obrony Powietrznej Państwa w Mińsku Mazowieckim.
21. Okręgowo Towarzystwo Organizacji i Kółek Rolniczych w Mińsku Mazowieckim.
22. Okręgowy Związek Straży Pożarnych w Mińsku Mazowieckim.
23. Ognisko Organizacji Młodzieży Pracującej.
24. Pocztove Przynsposobienie Wojskowe oddział w Mińsku Mazowieckim.
25. Polski Biały Krzyż.
26. Polski Czerwony Krzyż.
27. Koło Polskie Związku Zachodniego.
28. Powiatowa Sekcja Kół Gospodyń Wiejskich w Mińsku Mazowieckim.
29. Rodzina Policyjna w Mińsku Mazowieckim.
30. Koło Rodziny Urzędniczej.
31. Spółdzielnia Mleczarska „Zjednoczenie”.
32. Tow. Krzewienia Kultury Fizycznej Kobiet.
33. Tow. Pomocy Polonii Zagranicznej w Mińsku Mazowieckim.
34. Tow. Przyjaciół Strzelca w Mińsku Mazowieckim.
35. Tow. Rozwoju Ziem Wschodnich.
36. Zjednoczenie Tow. Opieki nad Zwierzętami.
37. Związek Pracowników Samorządu Terytorialnego w Mińsku Mazowieckim.
38. Związek Pracowników Dróg Kołowych im. Marszałka Piłsudskiego.
39. Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet.
40. Związek Strzelecki Oddział Żeński.
41. Związek Strzelecki Oddział Męski.
42. Związek Szewców im. Kilińskiego.
43. Związek Urzędników Skarbowych³⁷.

37 APW, O/O, SP, sygn. 177, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc luty 1937 roku, k. 23.

ANEKS 2. Zebrania przedwyborcze OZN zorganizowane w październiku 1938 roku

1. Dnia 7 października 1938 r. na rynku w Mińsku Mazowieckim Rada Obwodowa OZN zorganizowała zebranie z udziałem 1 500 osób. Przemówienie wygłosił wówczas adwokat Czesław Szymanowski z Mińska Mazowieckiego. Prelegent podkreślił doniosły fakt historyczny dla Polski, czyli powrót Śląska Zaolziańskiego do Ojczyzny. Okolicznościową rezolucję odczytał prezes mińskiego oddziału OZN Jan Ludomir Łupiński. Zebrana na zgromadzeniu publiczność wznosiła okrzyki na cześć Prezydenta Rzeczypospolitej, Naczelnego Wodza i Armii.

2. Dnia 9 października 1938 r. w Mińsku Mazowieckim na rynku staraniem Rady Obwodu OZN zostało urządzone zgromadzenie publiczne przedwyborcze z udziałem 300 osób. Zgromadzenie zagał prezes miejskiego Komitetu OZN - Jan Ludomir Łupiński. Przemówienia wygłosili Antoni Langer, były poseł z Warszawy i Jan Kobusiewicz - rolnik z pow. mińskiego.

3. Dnia 22 października 1938 r. o godz. 16 w lokalu Straży Pożarnej w Kołbieli odbyło się zebranie informacyjne przedwyborcze zorganizowane przez członków OZN pod przewodnictwem wójta gminy Kołbiel, Franciszka Czajki. Na zebraniu przemawiali Bronisław Kozik, nauczyciel z Siennicy, Józef Duszczyk, nauczyciel z Kołbieli, Władysław Olender, dawniej sympatyk PSL „Wyzwolenia”, rolnik, zamieszkały we wsi Nowa Wieś w gminie Kołbiel i Franciszek Czajka, wójt gminy Kołbiel. Po przemówieniach prelegentów postanowiono wybrać w każdej wsi po 2 lub 3 członków, którzy będą prowadzić propagandę by wszyscy brali udział w głosowaniu do Sejmu. Na zakończenie zebrania wzniesiono okrzyki na cześć Rzeczypospolitej, Pana Prezydenta i Marszałka Śmigłego Rydza. Na zebraniu było obecnych około 200 osób.

4. Dnia 23 października 1938 r. we wsi i gmina Chróścice w sali szkolnej odbyło się zebranie informacyjne wyborcze zorganizowane przez członków OZN gminy Chróścice. Na zebraniu przemawiali: Zygmunt Krauze, ziemianin, zam. w folwarku Kazimierzów, gmina Chróścice, sekretarz gminy Franciszek Frąckiewicz i Stanisław Gelo, kierownik szkoły powszechnej w Wąsach. Uświadomili oni zebranych o znaczeniu wyborów i nawoływali do gremialnego głosownia. Zainteresowanie było bardzo duże, zebrani oklaskiwali mówców i dziękowali za uświadomienie. Na zakończenie zebrania wzniesiono okrzyki na cześć Prezydenta RP i Marszałka Śmigłego-Rydza. Na zebraniu było obecnych około 100 osób.

5. Dnia 27 października 1938 r. we wsi Wąsy w gminie Chróścice odbyło się zebranie przedwyborcze zorganizowane przez oddział gminny OZN w Chróścicach. W czasie zebrania przemawiali Zygmunt Krauze, ziemianin, zam. w Kazimierzowie, a także Franciszek Frąckiewicz, sekretarz gminy oraz Stanisław Gelo, kierownik szkoły w Wąsach. Na zebraniu odczytano mowę Premiera Sławoja-Składkowskiego wygłoszoną w Turku.

6. Podobne zebranie odbyło się również we wsi Milew w gminie Chróścice. Przemówienie wygłosili, podobnie jak w Chróścicach i Wąsach, Zygmunt Krauze, Franciszek Frąckiewicz i Stanisław Gelo.

7. Dnia 27 października 1938 r. odbyło się zebranie przedwyborcze we wsi Skru-da w gminie Kuflew. Przemówienie wygłosiła Anna Sobkowicz, przewodnicząca Pracy Obywatelskiej Kobiet w Mrozach. Obecnych było około 90 osób. Zebrani wypowiedzieli się za wzięciem udziału w wyborach.

8. W dniu 29 października 1938 r. odbyło się zebranie przedwyborcze w Grodzisku. Obecnych było około 90 osób. Zebrani wypowiedzieli się za wzięciem udziału w wyborach.

9. Dnia 30 października 1938 r. w Kałuszynie przy ulicy Trzcianka pod gołym niebem kałuszyński oddział OZN zorganizował zebranie przedwyborcze, podczas którego przemówienie wygłosił Zbigniew Rogacki, urzędnik magistratu miasta Kałuszyna. Zainteresowanie było bardzo małe.

10. W dniu 30 października 1938 r. odbyło się zebranie przedwyborcze w Mrozach. Zebranych było około 60 osób. Zebrani opowiedzieli się za wzięciem udziału w wyborach.

11. W dniu 30 października 1938 r. odbyło się zebranie przedwyborcze w Kuflewie, obecnych 300 osób. Zebrani wypowiedzieli się za wzięciem udziału w wyborach.

12. W dniu 31 października 1938 r. odbyło się zebranie przedwyborcze w Woli Paprotniej w gminie Kuflew. Frekwencja: 50 osób. Zebrani wypowiedzieli się za wzięciem udziału w wyborach.

13. W dniu 31 października 1938 r. odbyło się zebranie przedwyborcze we wsi Podgórzno w gminie Kołbiel. Zebranych około 100 osób. Zebrani wypowiedzieli się za wzięciem udziału w wyborach.

Podczas zebrań w poszczególnych miejscowościach odnotowano obecność następującej ilości osób:

Mińsk Mazowiecki - zgromadzenie 1 500 osób

Mińsk Mazowiecki - zgromadzenie 300 osób

Kołbiel - zgromadzenie 200 osób

Chróścice - 3 zebrań: od 50 do 100 osób

Kałuszyn - zgromadzenie 50 osób

Kuflew - 5 zebrań od 30 do 100 osób³⁸.

³⁸ APW, O/O, SE, sygn. 178, Sprawozdanie z ruchu politycznego za miesiąc październik 1938 roku, k. 238, 240-241.